

Den sista grundskolans vara eller icke vara på en landsbygdsort

En analys om förslaget att lägga ned ortens sista skola
utifrån barnets mänskliga rättigheter

Alva Nylander

Abstract

Uppsatsen syftar till att fördjupa förståelsen för mänskliga rättigheter genom att granska nedläggning av skolor på landsbygden. Frågan om barnets rätt till en likvärdig och högkvalitativ utbildning enligt barnkonventionen är central. Genom en argumentationsanalys av ett kommunalt förslag om förändrad skolstrukturering, med särskilt fokus på nedläggningen av Järaskolan i Bispgården, undersöker uppsatsen de argument som förs fram för omstruktureringen. Uppsatsen avgränsas till att undersöka effekterna av nedläggningen för de direkt berörda eleverna i Ragunda kommun. John Rawls teori om rättvisa ramar in diskussionen om eventuellt brott mot barns mänskliga rättigheter. Uppsatsens slutsats är att själva nedläggningen av Järaskolan inte nödvändigtvis utgör en överträdelse av barnets mänskliga rättigheter. Däremot råder brister i involveringen av eleverna i beslutet vilket antyder en avsaknad av respekt gentemot barnens rätt till delaktighet i frågor som rör dem.

Nyckelord: skolnedläggning, skolstängning, landsbygd, rättigheten till utbildning, barnkonventionen, mänskliga rättigheter, John Rawls, rättviseteorin

Innehållsförteckning

1. Inledning	3
1.1 Bakgrund	3
1.1.1 Rätten till utbildning	3
1.1.2 Skolsituationen i Ragunda kommun	5
2. Material	10
2.1 Kommunens rapport – en utredande granskning	10
2.2 Avgränsningar	10
2.3 Källkritisk analys	11
2.4 Forskningsetiska bedömningar	11
3. Litteraturoversikt och tidigare forskning	13
3.1 Litteraturoversikt	13
3.2 Tidigare forskning	13
4. Teori och metod	15
4.1. John Rawls rättviseteori	15
4.2. Argumentationsanalys	16
5. Analys – Skolnedläggningar på landsbygden: argument, inflytande och konsekvenser	18
5.1 Analys av argumenten för skolnedläggning	18
5.1.1 Säkerhets- och hälsoargument	18
5.1.2 Ekonomiska argument	19
5.1.3 Pedagogiska argument	19
5.2 Medborgarnas inflytande i beslutsprocessen	20
5.3 Rapportens risk- och konsekvensanalys	21
5.4 Forskning om skolnedläggningar	22
5.4.1 Processen och beslutet om skolnedläggning	22
5.4.2 Möjliga konsekvenser av skolnedläggningar på landsbygden	23
6. Resultat och diskussion	24
6.1. Resultat	24
6.2. Diskussion	26
7. Referenser	30

1. Inledning

Syftet med denna uppsats är att visa komplexiteten och öka förståelsen för mänskliga rättigheter genom landsbygdsfrågor. Ett specifikt område som tas upp är frågan om skolnedläggningar. Det råder en urbanisering som leder till att befolkningsminskningen i rurala miljöer minskar samt att allt fler människor bosätter sig i städer. Detta leder i sin tur till konsekventa nedläggningar av bykolor. Detta fenomen har skapat debatt och rört upp känslor i Ragunda kommun. Diskussionerna är ofta präglade av komplexitet och svårigheter. I detta kapitel behandlas frågan om vad rätten till utbildning innebär. Skolsituationen i Ragunda kommun, beläget i mellersta Norrland, kommer att beskrivas. Här har frågan om att förändra kommunens skolstruktur, samt att lägga ned en bys sista skola, blivit aktuell och omstridd. Detta utgör kärnan för uppsatsens undersökning.

1.1 Bakgrund

1.1.1 Rätten till utbildning

Barns rättigheter är en integrerad del av de mänskliga rättigheterna. Dessa rättigheter regleras av FN:s barnkonvention, officiellt känd som *Konventionen om barnets mänskliga rättigheter*. Konventionen fokuserar särskilt på skyddet och främjandet av barns välbefinnande och rättigheter och fastställer fyra huvudsakliga principer som utgör dess grund. Dessa principer återfinns i fyra artiklar: enligt artikel 2 i barnkonventionen har alla barn lika rättigheter och värde, och ingen ska utsättas för diskriminering; artikel 3 understryker att i alla frågor som barn involveras i ska barnets intresse tas i beaktning; artikel 6 slår fast varje barns rätt till att överleva, trivas, samt att kunna utvecklas på alla plan: fysiskt, psykiskt, andligt, moraliskt och socialt. Slutligen betonar artikel 12 barns rätt att uttrycka sina åsikter och att dessa ska beaktas i frågor som direkt berör barnen.¹

¹FN:s generalförsamling, *Konventionen om barnets rättigheter*. [Barnkonventionen i sin helhet via UNICEF:s webbsida](#). Senast besökt: 24-01-2024.

Vidare finns skrivelser i barnkonventionen som direkt rör frågan om utbildning; artikel 28, som beskriver att varje barn ska ha rätt till utbildning, samt att grundskolan ska vara såväl obligatorisk som kostnadsfri. I denna artikel framgår även att skolan ska vidta lämpliga åtgärder för att säkerställa disciplinen i skolan på ett sätt som dels är förenligt med barnets mänskliga värdighet, och i enlighet med barnkonventionen.²

År 2020 beslutade Sverige att anta barnkonventionen som svensk lag. Därför är barnkonventionen inkorporerad i den svenska lagboken, där stora delar av konventionen nu återfinns i den svenska skollagen. Kraven på likvärdig skola yttras i skollagens första kapitel.

“Utbildningen inom skolväsendet ska vara likvärdig inom varje skolform [...] oavsett var i landet den anordnas.”³

Det framgår alltså att grundskoleutbildningen ska vara rättvis och likvärdig oavsett var i landet man bor. Kvaliteten på utbildningen ska således inte vara lägre för någon som bor i en glesbygdsort jämfört med en elev i en stadsnära miljö. Trots eventuella ekonomiska utmaningar är det kommunens ansvar att säkerställa dessa aspekter.

Utbildningen ska inte enbart vara tillgänglig och obligatorisk för alla barn. Därtill finns skrivelser i konventionen som ställer krav på skolans kvalitet och utbildningens mål. Skolgången ska främja barnets personliga utveckling och främja elevens styrkor. Dessutom ska eleverna undervisas om de mänskliga rättigheterna, främja förståelse för olika kulturer och förbereda eleven för ett engagerat och fritt samhälle. Utbildningen ska också särskilt ta hänsyn till barn med särskilda behov.⁴

²SOU 1997:116, *Barnets Bästa i främsta rummet*, [Regeringens webbplats](#), publicerad 1 augusti 1997, uppdaterad 2 april 2015.

³SPS 2010:800, *Skollagen*, 1 kap., 9 §.

⁴*Konventionen om barnets rättigheter*, art. 29 samt SPS 2010:800, *Skollagen*, 2 kap, 2 §.

I Sverige är det kommunerna som bär huvudansvaret för grundskolorna. De har därmed ansvar att säkerställa effektiv skolverksamhet och att följa såväl barnkonventionen som skollagen. Det innebär att de folkvalda politikerna har ansvar att förvalta och utveckla kommunens skolor med målet att säkerställa en högkvalitativ utbildning för samtliga barn i kommunen. Med andra ord har kommunen även befogenhet att vid behov stänga, omstrukturera eller etablera skolor enligt lagstiftning.⁵

Nedan beskrivs situationen i Ragunda kommun, där diskussionen om omstrukturering i skolan blivit en aktuell fråga.

1.1.2 Skolsituationen i Ragunda kommun

I Ragunda kommuns rapport om framtida skolstruktur framkommer det att kommunen, trots sin betydande geografiska yta, har relativt få invånare, om cirka fem tusen personer⁶. Kommunen har tre geografiskt utspridda tätorter: Bispgården (722 inv.), centralorten Hammarstrand (1 173 inv.) och Stugun (597 inv.).⁷ Denna geografiska dispersion, i kombination med ekonomiska begränsningar, utgör utmaningar för tillgängligheten och utvecklingen av infrastrukturen i kommunen, inklusive skolorna.⁸ Inom Ragunda finns totalt fyra grundskolor, inklusive två högstadium. Anders-Olof skolan, etablerad i Hammarstrand, omfattar årskurs 4 till 9. Å andra sidan finns Hansåkerskolan i Stugun, vilken sträcker sig från F-9. Hansåkerskolan är för närvarande inte föremål för att genomgå någon strukturell förändring eller omställning. Därtill finns Kullstaskolan (F-3) i Hammarstrand och Järaskolan (också F-3) i Bispgården. Bispgårdens och Hammarstrands elever går tillsammans sammanslagna klasser på Anders-Olof skolan, från sjätte klass.

Det bör noteras att Järaskolan i Bispgården för närvarande inte är i drift på grund av påträffade miljömässiga brister. Under denna fas av utredning och åtgärder för att rätta till nämnda brister, är

⁵SPS 2010:800, 2 kap, 2 §.

⁶5174 st. invånare, Statistiska Centralbyrån (SCB), [Folkmängd i riket, län och kommuner 31 december 2022 och befolkningsförändringar 2022](#), senast öppnad 08-01-2024.

⁷SCB, [Statistiska tätorter 2020, befolkning, landareal, befolkningstäthet per tätort](#), senast öppnad 08-01-2024.

⁸Ragunda kommun, [Tufft ekonomiskt läge för Ragunda kommun](#), publicerad 29 september 2023, senast öppnad 10-01-2024.

skolgången för eleverna temporärt omlokaliserad till tillfälliga baracker. Denna åtgärd syftar till att säkerställa en kontinuerlig undervisningsmiljö för eleverna under utredningsprocessen.

Frågan om förändring av skolans struktur i Ragunda kommun är långt ifrån ett nytt ämne. Den har varit till föremål för diskussion under flera årtionden och verkar ha svårt att nå en slutgiltig lösning. Det är uppenbart att den nuvarande skolstrukturen inte fungerar optimalt med tanke på att frågan kring omstrukturering återkommer att aktualiseras, år efter år. Orsakerna till detta återkommande problem kan knytas till de geografiska och demografiska förhållandena i kommunen, vilket bidrar till en situation där en mer effektiv skolstruktur verkar behöva övervägas för att möta de rådande behoven.

Tjänstemannautredningens förslag hade inneburit en nedläggning av Järåskolan, för närvarande Bispgårdens enda verksamma skola. För att ersätta skolan föreslås konstruktionen av en nybyggd F-9 skola centraliserad i Hammarstrand, vilken skulle ha upptagit samtliga elever från Bispgårdens och Hammarstrands upptagningsområden. Detta innebär i praktiken avvecklingen av tre skolor: Järåskolan, Anders-Olof skolan och Kullstaskolan. En av konsekvenserna utifrån tjänstemannaförslaget vore att nedläggningen av Järåskolan skulle resultera i att orten står utan skola. Detta har på nytt givit upphov till diskussion.

Förslaget om nedläggning av Järåskolan har utlöst reaktioner bland invånarna i Bispgården, där särskilt föräldrar till de berörda barnen upplever stark oro över att samhället står inför förlusten av sin grundskola. Känslomässiga reaktioner uppkommer även bland övriga invånare i Bispgården och har återkommande väckt upphov till samhällsdebatt. Som respons på nedläggningshotet har ett lokalt parti bildats för att ge röst åt invånarnas missnöje. Även möjligheten till ett medborgarinitiativ, där Bispgården överväger att bryta sig loss från Ragunda kommun, för att istället uppgå i grannkommunen Sollefteå har varit några av de reaktioner som uppkommit bland invånarna.⁹

⁹Sveriges Radio Västernorrland, [Bispgården vill till Sollefteå](#), publicerad 13-04-2012, senast öppnad 29-12-2023.

I artikeln *Barn flyttas till Sundsvalls kommun efter Järåskolan stängning*¹⁰ delar en förälder med om beslutet att flytta sina barn till en annan skola vid en grannkommun efter att Järåskolan stängt. Föräldern beskriver skolmiljön vid den föreslagna ersättande skolan, Anders-Olof skolan, som en hundgård – snarare än en plats lämplig för barn. Enligt föräldern erbjuder den nya skolan flera fördelar, såsom mindre klasser, lugnare skolmiljö och bättre utemiljö för barnen. Något som föräldern vill förtydliga är att skolans existens är nödvändig för Bispgårdens fortsatta överlevnad: “Blir det ingen skola här kommer avfolkningen eskalera. Inte kommer det flytta hit någon barnfamilj om det inte finns någon skola här. Så enkelt är det”, beskriver föräldern.

Samma dag som skolchefen presenterat rapporten med förslaget för omstruktur i Ragundas skolor (och Järåskolans nedläggning), motsätter sig Ragundas kommunalråd, Lennart Raswill utredningens förslag och meddelar att kommunens majoritet önskar att bygga två nya skolor i respektive ort, en i Bispgården, en på sikt belägen i Hammarstrand. I en intervju med Sveriges Television förklarar Raswill att hans motivering till att gå emot tjänstemannaförslaget är att bevara Bispgården som en attraktiv bostadsort. Vidare, på frågan om finansieringen av dessa nya skolor, svarar han att han ännu inte har något konkret svar på detta.¹¹ Detta kritiserar från andra delar i kommunen. På Hansåkerskolan i Stugun, fem mil därifrån, protesterar 40 lärare och menar att det är en ansvarslös idé att bygga en ny skola i Bispgården. De hävdar att det vore felprioriterat med ett så pass litet elevunderlag som Järåskolan innehar. Det är enbart något som kommer drabba kommunen ekonomiskt, menar lärarna på Hansåkerskolan.¹²

Ofta verkar de drabbade barnens familjers upplevelser inte stämma överens med bilden som målas upp utifrån rapporter, såsom i exemplet tidigare lyft. Inte sällan är det som vårdnadshavare då protesterar mot att skolan ska lägga ned. Ofta går det att förstå att det mest uppenbara argumentet mot skolnedstängningar handlar om att skolan i fråga för stängning i själva verket är tillräcklig.¹³

¹⁰Ostersunds-Posten, [Barn flyttas till Sundsvalls kommun efter Järåskolan stängning](#), publicerad 25-09-2023, senast öppnad 20-01-2024.

¹¹Sveriges Television Jämtland, [Vändning i Ragunda – styret vill bygga ny skola i Bispgården](#), publicerad 25-10-2023, senast öppnad 24-01-2024.

¹²Länstidningen, [Arga lärare i Stugun skickar brev till politikerna: “Fel med ny skola i Bispgården”](#), publicerad 18-11-2023, senast öppnad 03-01-2024.

¹³Länstidningen, [19 föräldrar överklagade flytten från Järåskolan – så svarar myndigheten](#). Publicerad 03-08-2018, senast öppnad 24-01-2024.

Därför kommer det vara särskilt intressant att granska utredningens argument om barnrätt som stärker tesen om att stänga skolor, då detta är argument som därtill används av vårdnadshavare som å andra sidan använder det som pro-argument för att en stängning av skolor inte är i linje med barnets rätt.

1.2. Problemformulering, syfte och frågeställningar

Problemet med skolsituationen i exemplet om Ragunda, och även landsbygdsorter i stort, är ett vanligtvis omstritt, och komplext, problem. Denna uppsatsens huvudsakliga syfte är därför att undersöka utredningen om förslaget för omstrukturering av skolorna i Ragunda kommun och att granska om detta förslag bryter mot barnens mänskliga rättigheter. Här kommer det att fokuseras på frågans komplexa dynamik, genom att granska de argument och konsekvenser som framställs av tjänstemännen. I utredningen framgår att en tidigare lokalundersökning “saknade ett barnrättsperspektiv och en mångfaldsanalys och som tillät att utmaningar belystes ur olika synvinklar”.¹⁴ Därför ämnar kommunens nya utredning att förtydliga de tidigare bortglömda argumenten, med beaktningen att utredningen är skriven med ett barnrättsligt perspektiv. Detta definierar de i utredningen som “att se barn som bärare av de rättigheter som uttrycks i barnkonventionen”.¹⁵ Därför syftar denna uppsats till att belysa och analysera hur detta förslag påverkar barns rättigheter till utbildning enligt barnkonventionen och de mänskliga rättigheterna. En särskild fördjupning finns i hur dessa frågor tenderar att hanteras i gles- och landsbygdsområden. En ytterligare förhoppning är att denna uppsats ska kunna bidra till djupare förståelse för lands- och glesbygdsfrågor samt dess korrelation med mänskliga rättigheter, även på en nationell nivå. Genom att belysa problem och utmaningar som landsbygdsorter står inför strävar denna uppsats efter att skapa insikter som är relevanta för hela landet och dess samhällsutveckling. En förståelse för samtliga av landets delar är en viktig grund för ett inkluderande samhälle. Det är även grunden för att vi tillsammans ska kunna lösa de utmaningar som landsbygdsorter och mindre kommuner står inför.

¹⁴Ragunda Kommun, [Rapport: Utredning om framtida skolstruktur i Hammarstrand och Bispgården](#), år 2023, s. 6, 13-09-2023.

¹⁵Ibid., s. 10.

Uppsatsens bärande problemformulering och syften kommer att närma sig ett resultat med hjälp av följande fyra frågeställningar:

- I. Vilka är de huvudsakliga argumenten för skolnedläggningen som utredningen presenterar?
- II. På vilket sätt används barnens rätt som en faktor för att stödja eller motverka beslutet om skolnedläggning enligt utredningen?
- III. Vilka potentiella konsekvenser kan en föreslagen skolnedläggning ha på de berörda barnens rättigheter?
- IV. Hur kan de mänskliga rättigheternas principer, med särskilt fokus på barns rättigheter, i framtiden vägleda politiska beslut och åtgärder angående skolstrukturer i gles- och landsbygdsområden?

2. Material

Detta kapitel presenterar rapportens primärmaterial och dess relaterade delar som utgör en betydande del för uppsatsens undersökning.

2.1 Kommunens rapport – en utredande granskning

Primärkällan till denna uppsats är en utredande rapport där tjänstemännen i Ragunda kommun, i samverkan med kommunledningsavdelningen, har fått i uppgift att utreda frågan om förändrad skolstruktur för grundskolan i kommunen. I denna rapport granskas kommunens två låg- och mellanstadieskolor, uppdraget var att presentera förslag på framtida skolstruktur samt att göra en behovsanalys för kommunens grundskola utifrån beräknade prognoser om befolkningsantal. Denna uppsats kommer att begränsa sin granskning av rapporten genom att fokusera på utvalda delar av materialet. Utredningen presenterade fyra olika perspektiv för att besvara frågan: verksamhets-, ekonomisk-, utvecklings- och barnrättsligt perspektiv. I denna uppsats kommer alla dessa perspektiv att utforskas, men särskild uppmärksamhet kommer att ägnas åt frågan om barnrätt för att koppla samman den med diskussionen om skolnedläggningar på landsbygden.

2.2 Avgränsningar

Avgränsningen av detta uppsatsarbete fokuserar på den specifika behandlingen av frågan om skolnedläggning i en mindre landsbygdskommun. Denna fråga är ytterst varierande och skiftande beroende på plats och kontext, vilket gör det nödvändigt att undvika generaliseringar i syfte att besvara den övergripande frågeställningen. För att ge en detaljerad bild av skolnedläggningar i Ragunda kommun har ett noggrant urval av tidigare forskning samt teori- och metodval identifierats och valts ut.

Frågan om skolnedläggningar på landsbygden kan utforskas från flera perspektiv och syftar till att observera dess mångfacetterade natur. Vid behandlingen av konsekvenserna av skolnedläggningar har fokuset varit att utforska de potentiella effekterna för de elever som direkt påverkas av

nedläggningen. Det är en frågeställning som kan analyseras i ett omfattande perspektiv, inklusive de konsekvenser som vårdnadshavare, lokalsamhället och bygden som helhet kan möta till följd av skolans nedläggning. Detta är väsentliga frågor men samtidigt möter inte dessa frågornas natur uppsatsens syfte. För att säkerställa att uppsatsens syfte inte blir övermäktigt att behandla har det därför varit nödvändigt med en strikt avgränsning. Genom att begränsa analysen till Ragunda kommuns specifika kontext möjliggör denna strategi en fördjupad och koncentrerad behandling av frågan om skolnedläggningar på landsbygden. I kombination med att noga avgränsa fokuset till de direkta konsekvenserna för eleverna och deras vårdnadshavare inom just Ragunda kommuns geografiska område blir det möjligt att utforska och förstå de specifika utmaningar och möjligheter som uppstår i detta sammanhang. På så sätt kan uppsatsen erbjuda insiktsfulla perspektiv på skolnedläggningens påverkan på barn och deras rättigheter, samtidigt som den håller sig inom hanterbara gränser för att bevara en djupgående och relevans för ämnet.

2.3 Källkritisk analys

Eftersom den primära källan är en kommunal utredning går det att anta att all statistik, forskning och siffror i dess innehåll kan betraktas som trovärdiga. Ragunda kommun har liksom Sveriges övriga kommuner ett särskilt ansvar relaterat till den verksamhet som bedrivs inom ramarna för kommunens förvaltning. Kommunen kan antas ha tillgång till relevant information som kopplas till såväl demografiska fakta som insyn i kommunens verksamheter, därför kan utredningen presentera information av värde för uppsatsens innehåll och syfte. Av dessa anledningar kan även det metodiska valet betraktas vara trovärdigt.

2.4 Forskningsetiska bedömningar

Detta forskningsarbete är nära förknippat med en problematik som präglat den geografiska och sociala kontexten där jag har spenderat min barndom och tidigare år. Min förankring i den studerade kommunen och min historiska koppling till skolorna som diskuteras i denna undersökning har skapat en potentiell närhet och förståelse för frågorna som diskuteras. Denna närhet till ämnet har varit föremål för reflektion och medvetenhet om möjliga inverkan på min

synvinkel och tolkningen av resultaten. En medvetenhet om att tidigare upplevelser och engagemang i området kan forma förväntningar och förutfattade meningar är närvarande under hela forskningsprocessen.

För att minimera denna möjliga påverkan och partiskhet i undersökningen har ett systematiskt och strukturerat tillvägagångssätt valts. Genom att tillämpa en metodik som bygger på objektiv analys av tillgänglig data har syftet att möjliggöra en mer neutral och opartisk bedömning av ämnet. Den kontinuerliga medvetenheten om denna potentiella närhet till ämnet och dess påverkan har varit en drivkraft för att sträva efter en mer objektiv ansats genom hela forskningsprocessen. Syftet har varit att säkerställa att slutsatser och tolkningar är grundade på tillförlitliga och oberoende bedömningar av den samlade informationen.

3. Litteraturöversikt och tidigare forskning

Detta kapitel kommer tydliggöra och introducera den tidigare forskning som gjorts på ämnet skolnedläggningar på landsbygden som används som stöd i denna uppsats.

3.1 Litteraturöversikt

Den tidigare forskning som används i uppsatsen för att fördjupa förståelsen för effekterna av skolnedläggningar på landsbygden har två källor använts. Båda inkluderar forskning inom området skolnedläggningar på landsbygden. Att just dessa använts har varit av anledningen till att förstå orsakerna till skolnedläggningarna, deras potentiella konsekvenser och mångfalden av perspektiv som omger dessa händelser har analyserats. Genom att sammanföra de olika perspektiven som presenteras kommer denna uppsats att sträva efter en mer nyanserad förståelse för komplexiteten kring skolnedläggningar på landsbygden samt olika aspekter av hur sådana beslut hanteras på lokal nivå.

3.2 Tidigare forskning

En av källorna från den tidigare forskning som använts i uppsatsen är Magdalena Cederings doktorsavhandling vid Kulturgeografiska institutionen vid Uppsala Universitet. Hennes avhandling *Konsekvenser av skolnedläggningar - En studie av barns och barnfamiljers vardagsliv i samband med skolnedläggningar i Ydre kommun* erbjuder en detaljerad inblick i hur nedläggningar på landsbygden påverkar vardagslivet för barn och deras familjer. Cederings avhandling har blivit handledd av professor Göran Hoppe och docent Ann Grubbström som båda har gedigna bakgrunder inom forskning som rör landsbygdsfrågor. Genom deras vägledning och vetenskapliga kompetens kan Cederings avhandling antas ha fått en god grund och varit rustad för att utforska och belysa de komplexa aspekterna av skolnedläggningar på landsbygden på ett akademiskt noggrant och informativt sätt.¹⁶

¹⁶Magdalena Cederling, *Konsekvenser av skolnedläggningar - En studie av barns och barnfamiljers vardagsliv i samband med skolnedläggningar i Ydre kommun*, år 2016, Uppsala universitet.

Den andra källan som används är en rapport från förvaltningshögskolan vid Göteborgs universitet. Rapporten togs fram som en del i projektet *Justifying hard decisions – a necessary evil in representative democracy*, ett projekt som syftade till att undersöka beslutsfattares kommunikativa strategi vid svåra beslut till allmänheten och undersöka sambanden. Projektet finansierades av Vetenskapsrådet. Den är författad av Petra Fogelholm, forskningsassistent vid projektet; Jenny de Fine Licht, universitetslektor på förvaltningshögskolan samt Peter Esaiasson, professor vid statsvetenskapliga institutionen. Rapporten med titeln *När beslutet fattats - en studie om kommuners hantering av skolnedläggningar*, undersöker hur olika kommuner hanterar och genomför beslut om skolnedläggningar. I studien undersöks huruvida medborgare kan tolerera svåra beslut, där fokuset är just frågan om skolnedläggningar. Studien undersöker hur olika kommuner gjort för att ge en bild om hur dessa beslut kan ha enklare att nå acceptans bland medborgarna. Genom att belysa de processer och överväganden som ligger bakom sådana beslut, ger denna rapport en bredare förståelse för de administrativa och politiska aspekterna av skolnedläggningar.¹⁷

¹⁷Jenny de Fine Licht, Petra Fogelholm, Peter Esaiasson, *När beslutet fattas - en studie om kommuners hantering av skolnedläggningar*, år 2019, Göteborgs universitet.

4. Teori och metod

I denna del presenteras uppsatsens teoretiska- och metodmässiga ramar som ligger till grund för uppsatsens verktygmässiga delar.

4.1. John Rawls rättviseteori

Den teoretiska ram som kommer att utgöra grunden för diskussionen om skolnedläggningar på landsbygden är John Rawls teori om rättvisa, med särskild inriktning på hans teorier om "okunnighetens slöja". Genom hans *En teori om rättvisa* har Rawls blivit en central figur för att definiera modern rättvisa och mänskliga rättigheter. De centrala delarna i hans teori är uppdelat i två: att alla människor universellt ska kunna åtnjuta samma grundläggande rättigheter och friheter, samt att social och ekonomisk ojämlikhet bör hanteras genom att sträva efter att prioritera de mest utsatta gruppernas välbefinnande. Barn är ofta de mest utsatta grupperna. Därför är fokuset i denna uppsats på barnets rättvisa och barnets rättighetsperspektiv.¹⁸

Rawls har introducerat tankeexperimentet om originalpositionen, den så kallade *okunnighetens slöja*. Det är en hypotetisk förklaring för hur han tänker sig att beslutsfattare bör närma sig en förståelse av ett samhälle i verklig jämlikhet. Konceptet innebär att beslutsfattare bör förbise ett eget intresse genom en ovetenskap om sina egna privilegier, ekonomiska förutsättningar, förmågor eller social status. Visste vi inte vår egen position, vilka rättighetsprinciper hade vi då valt? Med tankeexperimentet vill Rawls närma sig en samhällsordning präglad av så breda möjligheter och tillgångar för så många som möjligt – oavsett position. Rawls hävdar att med denna tanke, skulle risken för människor att hamna i sociala- och ekonomiska ojämlikheter minimeras. Han hävdar alltså att man, omedveten om vilka egenskaper en själv har, hade strävat efter en samhällsordning som inte gynnar specifika grupper utan som tillfredsställer alla människor, oavsett individuella förutsättningar.

¹⁸John Rawls, *En teori om rättvisa*, TPB, Enskede, 2004

Teorin kan tillämpas på frågan om skolnedläggningar på landsbygden i flera led. Genom hans argument om okunnighetens slöja kan vi förstå att utbildning bör vara rättvis och likvärdig oavsett geografisk plats. Genom teorin går det att understryka att vikten av utbildningens kvalitet och tillgänglighet ska vara likvärdig oavsett stads-, landsbygdsområde eller annan geografisk plats. En individs lott i livet – vilken plats man är född, vilka ekonomiska förutsättningar man får eller vilka förmågor man har, ska inte avgöra ens utbildningskvalitet, detta går att hävda genom Rawls teori. Rawls teori applicerat genom ett utbildningsperspektiv kan betona att skolan och utbildningen ska vara jämlik oavsett var en individ föds eller växer upp. En individ ska inte kunna begränsas av utomstående, icke-påverkbara såsom ursprung eller bakgrund, då detta är exempel på faktorer som Rawls hävdar handlar om livets tillfälligheter.¹⁹

4.2. Argumentationsanalys

Metoden som använts för att undersöka utredningens argument är genom en argumentationsanalys. Eftersom rapporten är av övertygande karaktär och avsedd att fungera som underlag för beslut, utgör argumenten det primära objektet för granskning. Analysen kommer att fokusera på att granska de argument som lyfts fram och återkommer konsekvent i rapporten. Syftet är att undersöka argumenten och bedöma dess struktur och hållbarhet, relaterat till människors konkreta upplevelser.

Syftet med att välja argumentationsanalys som metod är att identifiera de argument som leder till rapportens rekommendationer till kommunfullmäktige, då dessa presenteras med övertygande avsikter. Textens retorik fungerar som övertygande argument, medan fakta används som premisser för att stödja slutsatserna. Metoden syftar till en deskriptiv analys för att förstå ursprunget av argumenten. Rapportens argument presenteras inte som en enkel lista utan göms ofta inom längre beskrivningar som, trots att de kan framstå som svaga, egentligen stärker författarens ståndpunkter,

¹⁹Rawls, 2004, s. 33.

det vill säga deskriptiva argument. Argumentationens struktur, hävdad i ett deskriptivt syfte, måste därför alltså avslöjas och tolkas "mellan raderna".²⁰

Denna metod harmoniserar med den teoretiska ramen, tidigare presenterad, och är direkt kopplad till mina forskningsfrågor. Valet av denna metod motiveras av rapportens syfte att belysa och förstå de djupgående argumenten som ligger till grund för frågor kring landsbygdsutveckling och skolnedläggningar. Fokus på rapporten genom att kategorisera argumenten i olika grupper, såsom säkerhets- och miljörelaterade, ekonomiska samt pedagogiska argument. Dessutom har rapporten själv framhävt det barnrättsliga perspektivet och därför kommer argument om detta att granskas mer av särskild vikt för att ta reda på vilka argument som kan verka för barnets mänskliga rättigheter. Särskilt intressant blir detta då det även är dessa argument som används för contra-argument, från allmänheten, för att inte stänga skolor.²¹

²⁰Kristina Boréus & Göran Bergström (red.), *Textens mening och makt: metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*, Fjärde upplagan, Studentlitteratur, Lund, 2018 s. 94.

²¹Kristina Boréus & Göran Bergström, 2018, s. 102

5. Analys – Skolnedläggningar på landsbygden: argument, inflytande och konsekvenser

Utredningens argument för skolnedläggningen i sin helhet är relevant att undersöka. Detta kan ge en helhetsbild om de olika motiveringar och faktorer som anses bära på relevans samt stödja beslutet. Därför kommer detta kapitlet att utforska de olika argumenten som finns för att omstrukturera skolorna i Ragunda kommun och därmed lägga ned Järåskolan, Bispgårdens enda skola. Genom att tillämpa metoden för argumentationsanalys, kategoriseras dessa argument inom säkerhet och hälsa, ekonomiska aspekter samt pedagogiska kvaliteter, alla relaterade till barnens rätt till utbildning. Denna strukturerade analys ger insikt i varför nedläggningen föreslås och vilka överväganden som ligger till grund för detta beslut.

5.1 Analys av argumenten för skolnedläggning

5.1.1 Säkerhets- och hälsoargument

Av rapporten framgår ett antal miljömässiga brister i lokalen på skolan. Det är tydligt att lokalerna samtliga av de skolor som ligger till förslag för beslut är förslitna och kräver omfattande underhållningsbehov. Den pedagogiska lärmiljön på dessa skolor, särskilt Järåskolan, brister i anpassning till dagens pedagogiska skolmiljö. Anledningen till detta är att lokalerna är 60-80 år gamla. Till följd av mångåriga förslitningar och brister i underhållningen framgår av utredningen att det finns stora skador på skolans byggnader – taksador, fuktskador och bristande ventilation är några exempel. Omfattande modernisering krävs därför i lokalerna. Det framkommer därtill att det finns asbest i Järåskolans lokaler, vilket kräver stora renoveringsbehov.

Rapporten visar även att det på platsen där Anders-Olof skolan är belägen krävs även en geologisk undersökning. Det råder nämligen direkta rasrisker av skred på grund av närheten till Indalsälven och ravinerna. Dessa säkerhetsmässiga argument fastslår att utredningens sekundära förslag om bygga två nya skolor på vardera respektive tätort blir komplext och försvåras. Detta innebär argument för att bygga en helt ny skola då de övriga inte håller måtten för att kunna betraktas som

säkra. Samtliga av dessa aspekter, som flera skapar osäkra miljöer för skolan, leder diskussionen in på nästa argument som framhävs i utredningen, de ekonomiska argumenten.

5.1.2 Ekonomiska argument

På grund av den rådande samhällsekonomiska utvecklingen menar man att det faktumet slår hårt mot små kommuner i och med ökade kostnader för kommunen. I samband med kommunens låga skatteintäkter, till följd av ett lågt kommuninvånarantal, menar man att det uppstår svårigheter att för att kunna möta och garantera den miljömässiga säkerheten på skolorna. Det lyfts även om utmaningarna att följa basala krav som en skola har utifrån barnkonventionen och skollagen på grund av detta. Särskilt stort är problemen gällande bemanning, då det inte finns tillräckligt behöriga lärare för att fylla alla skolorna och det ett antal som förväntas minska med ett tapp om 40 personer som är personal inom kommunens samtliga skolverksamheter fram till 2030. Detta, i kombination med den nationella lärarbristen, skapar dåliga förutsättningar för att möta de läromässiga delar som krävs för tre skolor. Inte heller finns tillräckligt underlag för elever för att bygga en ny skola i Bispgården, enligt undersökningen. Elevunderlaget för klasserna i Bispgården uppgår till ungefär hälften av vad de resterande kommunala skolverksamheterna uppgår till.

5.1.3 Pedagogiska argument

Det går i rapporten att utläsa att Ragunda kommun inte kan garantera likvärdig skolgång till kommunens barn på grund av för stora skillnader skolorna emellan, Järåskolan möter inte resterande skolors resultat. Ett skäl till detta är att personalen som finns i dagens skolor i Ragunda behöver kompetensutveckling för att möta krav på behörighet och kompetens som finns för lärare. Ett annat argument till att skolan har olika resultat kan vara att bristen på lärare och ett litet elevunderlag innebär att Järåskolan undervisar i så kallad b-form, där olika åldersgrupper blandas i en och samma klass. Sådana undervisningsformer leder enligt forskningen för försämrade arbetsmiljön, resultat för eleverna och attraktiviteten vid rekrytering.

Vidare framgår av rapporten att Järåskolan idag saknar lämpliga lokaler för bland annat hemkunskaps- och slöjdundervisning. Slöjdundervisningen är idag belägen i Hammarstrand, vilket

innebär att de redan i dagens läge får åka 20 kilometer till Hammarstrand enbart för denna undervisning.

När eleverna från lågstadierna slås ihop i klass 6 på Anders-Olof skolan har det uppenbarats att gruppbildningsprocessen mellan eleverna kan bli svår och konflikter har en tendens att uppstå. Detta leder till sociala oroligheter och drabbar elevernas välbefinnande och trygghet i skolmiljön. Det kan leda till svårigheter för elever i skolans teoretiska delar då mycket av lärarnas tid går åt till gruppstärkande aktiviteter och konflikthantering, före undervisningen.

I rapporten beskrivs att det blir en risk att kommunen inskränker barnens rätt till likvärdig utbildning som andra skolor både i kommunen och utanför, ifall barnen inte får de ämneslärare och behöriga pedagoger som krävs. Användningen av obehörig personal kan påverka elevernas rätt till en stabil och kontinuerlig utbildning och därmed påverka deras rättigheter enligt skollagen. Mellan raderna är det genom detta argument möjligt att förstå att rapporten framhäver argumentet om att det snarare finns en risk med att behålla nuvarande skolstruktur då detta riskerar att gå ut över utbildningsnivån och barnen på både kort- och lång sikt. Detta då utredningen menar att det finns en risk att nuvarande skolstruktur hade missgynnade elevernas skolgång i framtiden. Alltså verkar det stående argumenten från föräldrars sida vars barns skola drabbats av nedläggning inte särskilt hållbart. Vidare beskrivs därtill att det inte är tillgodosett med anpassning för elever som kräver särskild anpassning i skolan.²²

5.2 Medborgarnas inflytande i beslutsprocessen

Rapporten gör en anmärkning om att eleverna på skolan inte fått någon delaktighet i frågan. Därför gör utredningen ett medskick om en rekommendation för att därigenom efterleva barnkonventionens principer om demokratisk delaktighet som rör dem själva. Såsom på inom elev- och skolråd.²³ Dessutom framgår av kommunens webbplats att kommunen endast hållit ett medborgarsamtal hos medborgarna i kommunen om frågan.²⁴

²²Ragunda Kommun, [Rapport: Utredning om framtida skolstruktur i Hammarstrand och Bispgården](#), s. 41-47.

²³Ibid., s. 48.

²⁴Ragunda kommuns webbplats, [Framtida skolstruktur](#), 13-08-2023.

5.3 Rapportens risk- och konsekvensanalys

Av tidigare presenterade argument förbehåller rapporten att det krävs en omstruktur av kommunens skolor, då nuvarande enheter inte kan garantera den kvalitativa skolgång som skollagen och barnkonventionen kräver. Samtidigt presenterar utredningen ett antal risker och konsekvenser med detta förslag. Dessa kommer att presenteras följaktligen.

I rapporten fastslås ett antal risker och konsekvenser med den föreslagna skolnedläggningen och framkomsten av en ny låg- och mellanstadium samt högstadieskola. En av dessa är just frågan om ortens minskade attraktivitet när en byskola lägger ned samt risken med utflyttning för familjer, eller väljer att inte betrakta orten som en eventuell bostadsort att bosätta sig i. Detta beskrivs som en risk för Bispgården som, ifall förslaget hade gått igenom, hade drabbats av nedläggning av Järåskolan. Här vill kommunen genom rapporten hävda att det inte finns stöd för en sådan risk. De presenterar forskning som menar att det istället är urbaniseringsprocessen som vore orsaken till en utflyttning. Samtidigt skriver de att det finns stöd i forskning som styrker att skolan har flertalet viktiga betydelser för lokalsamhället såsom stärkande för sammanhållningen i bygden, den lokala identiteten och som social mötesplats. Här framhävs då att sociala mötesplatser fortsatt är en viktig fråga för kommunen. Samtidigt förstår man som läsare att argumentet om frågan att förlora en social arena i byn inte är tillräckligt stort intresse för att i konkurrera med frågan om att leva upp till de krav som finns på god kvalitet och likvärdighet i skolan i enlighet med skollagen – det är den frågan som prioriteras.

En annan konsekvens man ser av en eventuell omstruktur av skolorna är de långa avstånden. Det skulle innebära längre dagar och beroendet av skolskjuts vore i ett sådant skede ett faktum för eleverna. Det hade försvåra det vardagliga familjepusslet för berörda familjer. Denna konsekvens besvarar rapporten med att det är en glesbefolkad kommun som kräver sina pendlingsavstånd. Rapporten framhäver därtill att det på ortens andra byskola finns elever som pendlar längre än det som skulle bli verklighet för de elever som föreslås pendla sextio minuter om dagen. I denna del av rapporten framhävs de delar som kommunen anser vara vanliga motargument till en omstruktur i skolan och kan därigenom betraktas som ett contra-argument.

Det beskrivs även i rapporten att det är en risk att gå från tre mindre skolenheter till en stor enhet. Här menar man att det då krävs ett tydligt krav på ledning från verksamhetsansvariga och tydlig styrning.

5.4 Forskning om skolnedläggningar

5.4.1 Processen och beslutet om skolnedläggning

Ett förslag om, eller en pågående, omstruktur verkar inte förfalla enkel för varken politiker eller tjänstemän. Liksom debatten om skolstrukturen i Ragunda, tenderar frågor som dessa att bli komplexa, svårhanterade och konfliktfyllda. I *När beslutet fattats - en studie av kommuners hantering av skolnedläggningar* av Jenny de Fine Licht, Petra Fogelholm och Peter Esaiasson, presenteras det om hur besvärliga dessa processer kan tendera att bli. Till en början visar denna studie att beslutet att lägga ned en enskild skola kan tala för att föräldrarnas reaktioner kan vara att ge bilden av att lyfta skolan som utpekad och utsatt av kommunen. Studien hänvisar till forskning som menar att chansen att människor inte flyttar till en ort utan skola kan minskas, men att det inte finns tendenser som tyder på att människor flyttar därifrån.²⁵

Resultatet från studien landar i att en kommun bör tänka på att är flera. Till en början krävs en tydlig problemformulering och väl utformad utredning. I det andra steget bör informationen till föräldrar och andra berörda levereras i direktkontakt, att ha en tydlig och öppen kommunikation. Detta tyder på godare mottagande och större ödmjukhet inför beslutet – studien kritiserar att använda media som plattform att leverera information via. Vidare rekommenderas att förutsätta protester redan innan och därmed ha olika strategier för att bemöta argumenten som kan tänkas uppkomma. När beslutet är officiellt fattat bör de som föreslår beslutet igen förklara det för berörda individer och inte enbart hänvisa till abstrakta faktan, som processer eller utredningar utan att vara konkret. Till sist rekommenderas att inte se beslutet om skolnedläggning som slutet på processen, utan att föra vidare dialog med invånare och föräldrar, även i framtiden.

²⁵de Fine Licht, Fogelholm & Esaiasson, 2019, s. 45

5.4.2 Möjliga konsekvenser av skolnedläggningar på landsbygden

I artikeln *Konsekvenser av skolnedläggningar - en studie av barns och barnfamiljers vardagsliv i samband med skolnedläggningar i Ydre kommun* presenteras en studie som hölls av Cedering. Här intervjuades familjer i en landsbygdskommun före, under och efter att en skola i kommunen lagts ned. Studiens resultat visade att barn som förlorat skolan på platsen där de är uppvuxna löper risk att förlora känslomässig koppling till sin bygd. Med andra ord förlorar inte bara en undervisningsplats om en skola lägger ned, därtill upplevde familjerna i studien försvarade möjligheter för sina barn att delta i fritidsaktiviteter och att deras sociala nätverk krympte. Hon beskriver det som att byskolan är bärare av lokal historia. Att förlora skola kan därför innebära att människor förlorar sin känslomässiga relation till ens uppväxtplats och dess betydelse kan skapa påverkan på individens identitet och tillhörighet på platsen.²⁶

Cedering beskriver att skolan är en vital del för landsbygdssamhället och agerar som något större än bara utbildningsinstitutioner, det är sociala- och kulturella mötesplatser för barn i samma bygd. När byskolor avvecklas uppstår en betydande känslomässig förlust. Det innebär att svårigheter för dem i byn att aktivt delta och engagera sig i skolgången, föräldramöten och lokala evenemang minskar. Dessa aktiviteter förflyttas till andra platser och resulterar i en påverkan på det sociala sammanhanget i byn. Den lokala gemenskapen krymper. Detta, i förlängningen, kan leda till utflyttning från mindre byar. Därmed går det att förstå att en nedläggning inte heller behöver innebära ekonomisk vinst på längre sikt för kommuner att lägga ned en skola, eftersom det kan leda till att människor på kort sikt byter skola för sina barn och på längre sikt flyttar därifrån. Studien presenterar betydelsen av byskolor, inte bara ur ett ekonomiskt perspektiv utan även för dess sociala inverkan på samhället. Cedering framhäver i sin studie att detta är en aspekt som bör tas i beaktning av beslutsfattare och kommunala aktörer inför framtida planering och åtgärder om förändrade skolstrukturer.²⁷

²⁶Cedering, 2016, s. 101.

²⁷Ibid., s. 33.

6. Resultat och diskussion

I detta avsnitt struktureras två delar, under den första delen kommer det att ske en tillbakablick till de frågorna som behandlades under uppsatsens inledande del. Här kommer de huvudsakliga argumenten att sammanfattas och hänvisas till den forskning som uppsatsen behandlat. I kapitlets andra del kommer det att föras en resonerande text om uppsatsens helhet, vilka aspekter är särskilt anmärkningsvärda om frågan och vad går att föra vidare till framtida forskningsarbeten om landsbygdsfrågor eller barns rätt till utbildning?

6.1. Resultat

Rapportens huvudsakliga argument för skolnedläggningen i Bispgården handlar om miljömässiga brister och ett påtagligt behov av omfattande reoveringar, i kombination med bristande ekonomiska möjligheter för att kunna åtgärda problemen på kommunens alla skolor. Den bristande arbetsmiljön som råder i dagsläget på skolorna skapar negativa förutsättningar för goda pedagogiska miljöer. Ett ytterligare argument som framgår som särskilt viktigt för skolnedläggningen är att olikheter mellan skolorna leder till ojämlika förutsättningar för utbildningskvaliteten. Bristen på behörig personal kan påverka undervisningens kvalitet och bedömning, vilket kan ha konsekvenser för elevernas såväl inlärningsförmåga som resultat. Samtliga av dessa presenterade argumenten är en väsentlig del av skolan och skapar förutsättningar för elevernas utveckling och lärande, och därigenom säkerställande av elevernas rätt till kvalitativ utbildning.

Vidare, om de barnrättsliga argumenten. Här menar utredningen att en omstrukturering av skolan, inklusive skolnedläggningen, är nödvändig för att tillhandahålla barnen deras rätt till likvärdig utbildning inte fullföljs i dagens läge i kommunen. Att det råder brister i anpassning för barn med behov av särskilt stöd är ytterligare ett argument som tyder på uppenbara barnrättsliga brister.

De konsekvenser den föreslagna skolnedläggningen har menar rapporten skulle kunna ha på de berörda barnens rättigheter är de långa avstånden till skolan som förlänger skoldagarna för de

barnen som bor längre från skolan. Risken att därtill förlora en lokal social mötesplats för barnen är en fråga som behandlas i rapporten och betraktas som en möjlig risk utifrån skolnedläggningen. Genom studien från Cedering framgår att barnen kan riskera svårigheter i att delta i fritidsaktiviteter och andra sociala sammanhang i sin bygd till följd av längre transportsträckor. Från samma studie framgår det att det finns en risk att barnen förlorar sin känslomässiga koppling till orten de är uppvuxna i. Därtill förtydligas i utredningen frågan om barnens inflytande i frågan då det verkar ha rått brist på delaktighet och involvering av elever i beslutsprocessen om skolnedläggningen. Detta strider mot barnkonventionen, en av barnkonventionens grundprinciper, artikeln om demokratisk delaktighet i frågor som de involveras i.

Slutligen, frågan om mänskliga rättigheter och framtida politiska beslut. I denna fråga verkar det uppenbart att de krav som finns på medborgarnas inflytande i frågor som berör dem är viktiga att efterleva. Eftersom detta är en fråga som berör hela bygden är det en fråga som inte enbart barnen bör få yttra sina tankar om, utan även vårdnadshavarna och övriga invånare i kommunen. Studien av Fogelholm, de Fine Licht samt Esaiasson exemplifierar på flera sätt hur en sådan process rekommenderas att genomföras. För att nå ett gott resultat i framtiden om skolnedläggning, bör kommuner i framtiden se till forskningen. Här rekommenderas att fler bör involveras i frågan samt att öppenhet och transparens är av särskilt vikt. Viktigast inom procedurer om skolnedläggning är att vägleda diskussionens primära syften till barnets rättigheter, där barnkonventionen och skollagen bör prioriteras, enligt mänskliga rättigheter, särskilt när det gäller att nuvarande situation brister i denna omständighet.

Sammantaget krävs stora ekonomiska investeringar för att lösa skolsituationen i Ragunda. Vidare hade en ny större skola i Hammarstrand skapat kvalitet i undervisningen, likvärdighet mellan elever, kompetenssäkerhet och kostnadseffektivitet genom sammanhållen skolorganisation. Förslaget inkluderar en skola som möjliggör undervisning i samtliga ämnen, inklusive praktiskt-estetiska ämnen och idrott, samt lokaler för anpassad grundskola.

6.2. Diskussion

Kan vi då bedöma frågan ifall nedläggningen av landsbygdsskolan Järåskolan i Bispgården går emot mänskliga rättigheter? Det är en mångfacetterad som kräver flera bedömningar. Barnets rättigheter sträcker sig bortom en enkel fråga; enligt barnkonventionen innefattar de inte bara rätten till en kvalitativ och likvärdig utbildning, utan också en uppsättning av andra viktiga aspekter. Det uppstår ett rättvisedilemma – vilken rättighet väger egentligen tyngst? I denna fråga behöver vi svara utifrån barnets rättigheter och därför kommer vi härnäst se till barnkonventionens grundprinciper, samt om rätten till utbildning. Nedläggningen av Järåskolan i samband med en omstrukturering går inte emot barns likvärdiga rättigheter. Att i detta fall lägga ned skolan skulle potentiellt snarare garantera barnets rätt till utbildning, särskilt med hänsyn till de nuvarande brister som Järåskolan har. Trots en stark önskan om att bevara skolan finns utmanande aspekter som verkar i kombination innefatta att det inte är möjligt. Detta då kommunen har betydande svårigheter att förena de lagkrav som finns; god kvalitet och likvärdig kvalitet i undervisningen, ihop med de begränsade resurser som råder i kommunen, både i form av elevunderlag och ekonomiska muskler?

Vidare går en resonabel argumentation för att omstruktureringen, som innefattar skolnedläggningen av Järå, är att barnets bästa bör betraktas som högsta prioritet. Skolans syfte enligt skollagen är att erbjuda högkvalitativ utbildning som främjar elevers kunskapliga- och personliga utveckling samt att skolgången stödjer deras individuella behov. Därför bör beslutet om skolstrukturen baseras i första hand på barnets perspektiv snarare än andra aspekter. Detta enligt barnkonventionen om att barnets bästa alltid tas i särskild och första hänsyn i beslut som involverar dem. Skolor är därmed inte ämnade för att fungera som attraktiv spelare för att locka människor som en attraktiv bostadsort. Alltså är argumenten om bygdens överlevnad en irrelevant fråga för frågan som berör rättigheter och dessa två behöver separeras. Att en ort behöver bli mer attraktiv för landsbygdens överlevnad är i allra högsta grad en väsentlig fråga att diskutera – men att involvera skolan i denna diskussion kan argumenteras vara direkt felaktigt.

Med hänsyn till artikel 6 i Barnkonventionen kan man resonera kring hur en omstrukturering som inkluderar nedläggningen av Järaskolan kan ses som en möjlighet till säkerställandet för en mer likvärdig utbildning för alla kommunens elever. Detta innebär i ett andra steg att alla barn också har rätt till personlig och social utveckling för eleverna. Genom att omvärdera skolstrukturen kan man sträva efter att ge alla elever möjlighet till en kvalitativ och likvärdig utbildning. Om dagens skola i Bispgården inte kan tillhandahålla samma utbildningskvalitet som de andra skolorna inom kommunen, kan en omstrukturering med skolnedläggningen som ett led vara en möjlighet att säkerställa att eleverna - oavsett var de bor i kommunen - får tillgång till en mer enhetlig och jämn utbildning över hela kommunen.

Å andra sidan går det att förstå utgångspunkt i barnkonventionens fjärde grundprincip om att få sin röst hörd i alla frågor som rör dem, går det att förstå att själva processen om att lägga ned Järaskolan i Bispgården faktiskt bryter mot barnets mänskliga rättigheterna. Alla barn har rätt till delaktighet och inflytande i frågor som rör dem. Rapporten förtydligar själv att detta är en brist som förekommit och rekommenderar kommunen att involvera barnen i frågan, som i allra högsta grad berör dem, för att följa barnkonventionen. Detta går emot artikel 12, som stadgar barns rätt att uttrycka sina åsikter i frågor som rör dem. Samma princip gäller därtill för invånarna i bygden, som har rätt till att tycka till om och att inkluderas och ta del av beslut som rör deras bostadsplats. Detta är en därtill bärande princip i Rawls rättviseteori, att beslut fattas i en öppen och demokratisk process där alla berörda parter har möjlighet till delaktighet i frågan.

De utmaningar som finns i trygghets- och säkerhetsargument för dagens läge i skolorna i Bispgården och Hammarstrand indikerar på ett påtagligt behov av åtgärder. Det verkar ohållbart att fortsätta bedriva skolverksamhet i Bispgården med hänsyn till de förhållanden som rapporten redogör för. Tillsammans med de ekonomiska argumenten är det heller inte ekonomiskt hållbart för kommunen att investera i ett flertal nya skolor i kommunen, särskilt med hänsyn till den redan begränsade budgeten. Redan idag har analysen tydliggjort att kommunens ekonomiska åtstramningar inom skolväsendet har resulterat i personalnedskärningar vilket potentiellt äventyrar med utbildningens kvalitet för eleverna i kommunen. Förslaget att sammanslå skolorna förväntas garantera tillräckligt stora enheter med flera positiva effekter för såväl kommun som elever:

ekonomisk bärkraft; kollegialt lärande; samverkan mellan olika skolformer. Målet är att säkerställa att barn, oavsett bostadsort, ska garanteras en kvalitativ skolgång. Detta kan uppnås genom att barnen i Bispgården, trots avståndet, erbjuds möjligheten att pendla till kommunens nya tilltänkta skola i Hammarstrand. Detta förväntas bidra till en ökad tillgänglighet till högkvalitativ utbildning för samtliga av kommunens elever.

Rekommendationerna som Fogelholm, de Fine Licht och Esaiasson presenterade i deras studie utgör en samling av processer för att förändra skolstrukturen på ett tillgängligt, transparent och respektfullt sätt. Dessa rekommendationer bör ses som värdefulla lärdomar för Ragunda kommun att ta hänsyn till. En viktig åtgärd för kommunpolitikerna i Ragunda skulle vara att inkludera och samla kommunens medborgare i denna fråga. Enligt kommunens hemsida verkar det som om endast en träff har organiserats mellan kommunen och invånarna i Bispgården. Föräldrarna bör också ges möjlighet att delta och påverka i frågor som påverkar deras barn och samhället där de lever. Möjligheten att få uttrycka sina åsikter är avgörande för att skapa en känsla av inflytande, och i detta avseende har kommunen brustit. Rekommendationer till kommunen och till framtida liknande situationer är att överväga att ha en medborgardialog, etablera tydliga kommunikationskanaler och prioritera att först kommunicera med de berörda parterna, med media som en sekundär prioritet. Att involvera och lyssna på medborgarna är grundläggande för att uppnå en framgångsrik och hållbar förändring inom skolstrukturen.

Baserat på de presenterade argumenten uppsatsen framgår att utbildningen som erbjuds elever varierar beroende på var i landet ett barn föds. I Ragunda kommun verkar det bara finnas ett, eller möjligen två, alternativ inom ramen för det fria skolvalet. Det fria skolvalet visar alltså sig vara begränsat, vilket står i kontrast till möjligheterna som ofta finns för människor som bor i stadsmiljöer där flera skolor kan vara tillgängliga att välja mellan. Det blir uppenbart att efterfrågan på skolor är en faktor som driver utbudet, och skolorna i Ragunda kommun stöter på grundläggande problem som i huvudsak verkar vara av ekonomisk karaktär. Det är vidare betydelsefullt, och en rekommendation till framtida forskning, att undersöka vilka förutsättningar ett barn har beroende på var hen föds, och det finns en betydande skillnad mellan urbana och glesbefolkade områden. Detta är ett argument som skulle betraktas som orättvist enligt Rawls, då

plats inte borde vara avgörande för vilka rättigheter man är garanterad. Likvärdigheten i rätten till utbildning är inte tydlig i detta fall, men det som verkar uppenbart är att skolorna i Ragunda kommun för närvarande ger olika utfall i barnens utbildning, vilket strider mot både svensk och internationell lagstiftning som kräver likvärdig utbildning för alla.

Implementeringen av Rawls rättviseteori hade potentiellt kunnat öppna upp för möjligheten att skapa alternativ som passar många människor inom en och samma kommun. I en geografiskt stor kommun med få invånare och begränsad ekonomi blir möjligheterna att erbjuda en enhetlig och effektiv skolmiljö, höga utbildningsnivåer och välutbildade lärare begränsade. Det nuvarande systemet begränsar möjligheterna till anpassning för dessa behov. Enligt Rawls teori om rättvisa skulle ett bättre anpassat system med exempelvis utjämningskatter, riktade stödprogram eller resursfördelningar, kunna vara några exempel på system som skulle kunna uppfylla både barnens mänskliga rättigheter och krav enligt skollag. I förlängningen skulle ett anpassat system, som tar hänsyn till alla delar av landet oberoende av storlek, potentiellt kunna bidra till att uppfylla kraven på en mer jämlik och likvärdig skola i hela landet.

Så, hur kan denna studie bidra till framtida forskning? Denna studie kan utgöra en betydande väckarklocka för framtida forskning genom att belysa den bristande tillgången till likvärdig utbildning för barn, vilket starkt kontrasterar mot principerna om rättvisa och mänskliga rättigheter. Genom att lyfta fram hur vissa grupper av barn, särskilt de mest sårbara, hindras från att få tillgång till en högkvalitativ utbildning på grund av geografiska eller strukturella faktorer, ger denna studie en viktig plattform för vidare undersökningar. Framtida forskning kan bygga vidare på denna studie genom att undersöka de specifika utmaningar och hinder som påverkar tillgången till lika utbildning på landsbygden såväl nationellt som internationellt, för alla barn. Detta är viktigt för att undersöka och rikta uppmärksamheten till landsbygdens specifika utmaningar. Genom att analysera hur platsen där en individ är född eller bosatt sig påverkar deras möjligheter till en rättvis och likvärdig utbildning, kan kommande forskning erbjuda strategier och lösningar för att adressera och ge förslag på lösningar till dessa ojämlikheter. Det är genom detta vi kan främja en likvärdig, rättvis och mer inkluderande utbildningsmiljö för alla barn i hela landet.

7. Referenser

Boréus, Kristina & Bergström, Göran (red.), *Textens mening och makt: metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*, Fjärde upplagan, Studentlitteratur, Lund, 2018

Cedering Magdalena, *Konsekvenser av skolnedläggningar - En studie av barns och barnfamiljers vardagsliv i samband med skolnedläggningar i Ydre kommun*, 2016, Uppsala universitet.

FN:s generalförsamling, *Konventionen om barnets rättigheter*. [Barnkonventionen i sin helhet via UNICEF:s webbsida](#). Senast besökt: 8 januari 2024-01-24.

John Rawls, *En teori om rättvisa*, TPB, Enskede, 2004.

Länstidningen, [19 föräldrar överklagade flytten från Järaskolan - så svarar myndigheten](#). Publicerad 3 augusti 2018.

Länstidningen, [Arga lärare i Stugun skickar brev till politikerna: "Fel med ny skola i Bispgården"](#), publicerad 18 november 2023.

Ragunda kommun, [Tufft ekonomiskt läge för Ragunda kommun](#), 29 september 2023.

Ragunda Kommun, [Rapport: Utredning om framtida skolstruktur i Hammarstrand och Bispgården](#), år 2023.

SPS 2010:800, *Skollagen*, 1 kap., 9§.

Statens offentliga utredning 1997:116, *Barnets Bästa i främsta rummet*, [Regeringens webbplats](#), publicerad 1 augusti 1997, uppdaterad 2 april 2015.

Statistiska Centralbyrån, *Folkmängd i riket, län och kommuner 31 december 2022 och befolkningsförändringar 2022*, [webbplats](#). Senast öppnad 8 januari 2023.

Sveriges Television Jämtland, [Vändning i Ragunda – styret vill bygga ny skola i Bispgården](#), publicerad 25 oktober 2023, uppdaterad 13 december 2023.

Sveriges Radio Västernorrland, [Bispgården vill till Sollefteå](#), publicerad 13 april 2012.

Östersunds-Posten, [Barn flyttas till Sundsvalls kommun efter Järåskolan stängning](#), publicerad 25 september 2023.